

mint Csáth Géza Szabadka után Budapestet: nyüzsgő, átláthatatlan városnak, ráadásul Bécsbe dohányt bevinni tilos, csempészni kell a szalonnát és a „jó nagy átalag erdélyi sóskáposztát” is, ahogy Székely László saját kezűleg elkövette, mialatt végig gavallérok között mulatott.

A *Bécsi utazások*ban böngészhet történész (maga előtt látva a kis II. Józsefet, amint Pekri Polixéna főkötőjével babrál), filológus és az is, aki szórazásból képzeletében Bécszet fel szándékszik építeni. Kosztolányi Dezső szerint minden nagyvárosnak jellegzetes az illata: Budapestnek pótkávészaga van, Bécsnek édessütemény-szaga. De ő nem a tizenhetedik században élt, még a tizennyolcadikban sem. Az olvasónak azonban, hogy beleszagolhasson a korabeli Bécs levegőjébe, a *Bécsi utazások*on túl a saját orrára van szüksége – legkevésbé sem az enyémmre.

BÍRÓ GERGELY

(Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta
S. Sárdi Margit, Tertia Könyvkiadó, Bp.,
2001. 287 o. 2600 Ft)

A magyar olvasástanítás története

Mostanában több tévécsatornán ismételték-ismétlik a hatvanas évek legendás filmsorozatát, a *Princ, a kato-*

nát. Az egyik epizódban Kalányos Vendel honvédről kiderül, hogy analfabéta, de jószívű századosa megtanítja írni-olvasni. A botcsinálta tanító – mint ezt az Adamikné Jászó Anna, Fleckensteinné Cservenka Júlia, Könyves-Tóth Lilla és Mészáros István által írt olvasástanítás-történeti könyv alapján megállapíthatjuk – a korabeli metódusokhoz képest meglehetősen korszerűtlenül járt el, de legalább nem silabizáltatta növendékét. A silabizálás ugyanis eredetileg nem a nehéz(kes) olvasást, hanem az olvasástanítás egyik legősibb módszerét jelentette. „A legelső gyakorlatot így olvasta ki a kisdíák: *a-bé = ab*”, majd a mássalhangzó mögé került a magánhangzó, s azt is hasonlóképpen olvastatták el. Ezek a két-három hangból/betűből álló szótagok (syllabák) többnyire értelmetlen hangkapcsolatok. Aki a 20. században tanult olvasni, valószínűleg nem ezzel a módszerrel tanult. (Móricz Zsigmond még – tudhatjuk meg e tankönyvből, ha éppen a mesternél nem olvastuk – szintén silabizálás útján kezdte a betűkkel való ismerkedést.)

A legrégebbi, magyar nyelvű szöveget (is) tartalmazó ábécéskönyvünk Heltai Gáspár 1553-as kolozsvári nyomtatványa, *A gyermekeskéknek és az egyéb együgyű keresztényeknek épülésére*. Az 1560. évi nagyszombati katolikus zsinat rendelkezett a népiskolák megszervezéséről, s a ta-

nítók kötelességévé tette az olvasás megtanítását is. Sylvester János már a silabizálást is csupán a speciális magyar hangok/betűk elsajátításához használta. Ő, majd Dévai Bíró Mátyás és Bornemisza Péter voltak azok, akik a latin betűkön alapuló olvasástaniítást a 16. században a magyar hangzókészlet sajátosságaira alkalmazták. Pázmány a korabeli vélekedésekkel ellentétben „üdvös-séges dolognak ítélte”, hogy a lányok-asszonyok is taníttassanak meg a betűvetésre és -olvasásra. Comenius a játékoságra helyezte a hangsúlyt, hogy a gyermekek saját képességeik szerint nyerjenek bebocsátást a betűk birodalmába, ne pedig a kor gyakran erőszakosan szigorú metódusa szerint. (A 17. század közepén általában három-négy évig tartott, mire a gyermekek úgy-ahogy megtanultak írni-olvasni.) Ezzel a magyar olvasástaniítás tulajdonképpen el is jutott a ma is érvényesnek nevezhető alapokhoz, a többi a tanítási módszereken és a tanítón múlik.

Írni és olvasni tanulni nem könnyű, ám tanítani is nehéz. Szám-talan módszer volt és van forgalomban, s valószínűleg mindig a tanuló személyiségéhez alkalmazkodva kell kiválasztani az éppen megfelelőt. A tanítók, oktatásemléttel foglalkozók számára mindenképp a könyv zárófejezetét tennem kötelezővé, amely rövid, de velős áttekintést nyújt az olvasás fogalmáról, az elméleti alapokról, a terminológiai kér-

désekről, a módszerekről, egyszóval az olvasóvá nevelésről. Ezek végig-gondolása után pedig, nemcsak pedagógusoknak, hanem a művelődéstörténet iránt érdeklődőknek, sőt a gyakorló szülőknek is érdemes áttanulmányozni az egész könyvet, amely többet nyújt, mint amit címe ígér: a magyar olvasástaniítás története mellett az írástanítás históriáját is felvázolja, s kellő alaposággal tájékoztat a mindenkori külföldi – természetesen a korabeli Magyarországon is ismert, követésre méltónak tartott vagy éppen vitatott – módszerekről, rendszerekről is. Kronológiai rendben halad, az egyes korszakok tanítási módszereit, tankönyveit, oktatáspolitikáját részletesen ismertetve. Külön erénye a könyvnek, hogy nem elégszik meg a történeti tények rögzítésével, hanem értékeli is a könyveket és metódusokat, s teszi ezt az adott időszak szintjén: a középkori írás- és olvasástaniításon például nem a 19. század végi fononimikát (hangutánzó módszert) kéri számon. Természetesen, mint minden tankönyv, nem egyhuzamban olvasandó végig, de akárhol belelapozunk, mindig lelünk benne valami érdekeset, fontosat, megszívlelendőt.

CSILLAG ISTVÁN

*(Szerkesztette Adamikné Jászó Anna,
Osiris Kiadó, Bp., 2001. 328 o. 2480 Ft)*